

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕХНОЛОГІЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ASSESSMENT OF THE PERFORMANCE OF SECURITY ACTIVITIES: TECHNOLOGY AND PRACTICAL APPLICATION IN THE CONDITIONS OF COMMERCIAL ENTERPRISES

Безпекова діяльність в умовах торговельних підприємств характеризується рядом відмінностей, одна з яких полягає в необхідності швидко й адекватно реагувати на будь-які зміни, які не обмежуються внутрішнім чи ближнім зовнішнім середовищем. Військові дії спровокували зміну пріоритетності реагування, коли реакція на загрозу уже є запізнілою у порівнянні із активністю стосовно викликів й ризиків. Перед суб'єктам безпеки торговельних підприємств все активніше ставляться завдання щодо виявлення нових можливостей із наступним супроводом їх ефективного використання для покращення конкурентної позиції. В цілому в поточних умовах актуалізується питання зміни засад організації інформаційного забезпечення, виходячи не з даних звітності, а ширшого використання якісних оцінок з максимальною оперативністю для формування уявлення про результативність дій суб'єктів безпеки у відповідності до фактичних умов, що склалися на певний момент часу. Розроблена технологія оцінювання послугове створенню цілісного уявлення про усі аспекти здійснення безпекової діяльності торговельного підприємства із можливістю подальшого оперативного внесення необхідних коректив.

Ключові слова: безпекова діяльність, технологія, торговельне підприємство, суб'єкт безпеки, результативність, ефективність, загроза.

Security activity in the conditions of commercial enterprises is characterized by a number of differences, one of which is the need to quickly and adequately respond to any changes that are not limited to the internal or near external environment. Military actions have provoked a change in the priority of the response, where the reaction to the threat is already delayed compared to the activity in relation to the challenges and risks. The security subjects of trade enterprises are increasingly faced with the task of identifying new opportunities followed by their effective use to improve their competitive position. In general, in the current conditions, the question of changing the principles of the organization of information support is being updated, based not on reporting data, but on the wider use of qualitative assessments with maximum efficiency to form an idea of the effectiveness of the actions of security entities in accordance with the actual conditions that have developed at a certain point in time. The purpose of the study is to develop a technology for evaluating the effectiveness of security activities of a trading enterprise. To develop a technology for evaluating the effectiveness of the security activities of a trading company, the following methods were used: induction and deduction, comparison and systematization – during the study of the existing practice of evaluating the security activities of enterprises; synthesis and analysis – for the calculation of primary indices, group and integral indicators; morphological analysis – to determine the list of primary indexes; expert survey – to establish weighting factors; graphic – for visual representation of theoretical and methodical material; abstract-logical – for theoretical generalizations and research conclusions. On the basis of a careful study of existing developments, a variant of the technology for evaluating the effectiveness of security activities of trade enterprises is proposed. The developed technology is a combination of knowledge (including methods, tools, methods, principles), experience, organizational, technical and other decisions about the conditions, principles and sequence of operations, the implementation of which allows you to get a holistic vision of the course of security processes and the activity of sub security entities in the performance of specified tasks. The three components involve the calculation of a wide list of primary indicators, followed by their unification into group indicators and the determination of an integral indicator, which is facilitated by weighting factors that maximally take into account the specifics of trade and ensuring security in the conditions of the relevant economic entity. The use of the developed technology made it possible to obtain information about the actual results of the security activities of individual trade enterprises during 2021–2023, in particular in terms of countermeasures and elimination of threats related to COVID-19 and military actions.

Key words: security activity, technology, commercial enterprise, security subject, effectiveness, efficiency, threat.

УДК 658:65.012.8:339

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-5>

Равлінко З.П.¹

к.ю.н., доцент, докторант,
Львівський державний університет
внутрішніх справ

Ravlinko Zoryana

Lviv State University of Internal Affairs

Постановка проблеми. Новітні тенденції в безпековій діяльності українських підприємств визнаються вимушеним відходом від орієнтації стосовно ліквідації наслідків злочинних дій сторонніх осіб та власних працівників на користь створення сприятливих умов для постійної трансформації фінансово-господарської діяльності в наслідок критично високої динамічності умов ведення бізнесу. В межах останніх кількох років ключовими

драйверами виступили COVID-19 та військова агресія Російської Федерації. В подальшому вагомий вплив очікується через посилення євроінтеграційних процесів й збільшення інтенсивності цифровізаційних процесів. Саме суб'єкти безпеки повинні встановлювати перелік актуальних як на певний момент часу ризиків й загроз, так й розпізнавати такі фактори в ході реалізації трансформаційних змін стосовно підприємства. Можливість

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8380-6912>

виконання таких завдань обумовлюється поступом у безпековій діяльності, в основі чого має лежати інформаційне підґрунтя про результативність її здійснення і не в окремих випадках, а на постійній основі, тобто систематично, виходячи із різноаспектної активності суб'єктів безпеки. Таке інформаційне підґрунтя дає змогу як зробити висновки про виконання суб'єктами безпеки поставлених завдань, так й послуговує основою для постійного покращення базових засад організації та реалізації безпекової діяльності. Викладені аргументи доводять необхідність зосередження наукових розвідок на вирішення важливої проблеми, яка полягає у розробленні технології оцінювання результативності безпекової діяльності торговельних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика оцінювання безпеки підприємств перебуває в сфері інтересів таких дослідників як О. Дуфенюк [2], Ю. Ільків [1], М. Копитко [1], С. Мельник [2], В. Фостяк [4], В. Франчук [5], В. Шляхетко [6], А. Штангрет [6] та інші. В публікаціях названих та інших науковців розглядаються можливі варіанти здійснення оцінювання безпеки підприємств з метою інформаційної підтримки дій суб'єктів безпеки.

Метою дослідження є вивчення існуючих кращих практик, розроблення власного варіанту технології оцінювання результативності безпекової діяльності із наступною апробацією в умовах торговельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для підкреслення складності виконання визначеного завдання розглянемо уже існуючий досвід оцінювання безпекової діяльності на мікрорівні. Серед інших напрацювань цікавими є досягнення Львівської безпекової школи, зокрема одного із засновників – В. Франчука та його послідовника – В. Фостяка. В. Франчук у фундаментальній праці обґрунтовує необхідність оцінювання безпекової діяльності через послідовну характеристику ефективності реалізації базових механізмів, які згруповані як «...інформаційно-виявляючі, попереджувально-профілактичні, ліквідаційні та відновлювальні» [5, с. 191]. Пропонується процедура встановлення активності кожного механізму із можливістю в подальшому розрахунку групових та інтегрального показників, що й характеризують рівень ефективності безпекової діяльності. Безперечно, що такий підхід є не лише цікавим, оскільки в повній мірі відповідає базовим засадам реальної активності суб'єктів безпеки в кожному окремому моменті, коли це стосується питання безпеки підприємства, але й придатним для практичної реалізації. Попри цінність таких базових засад, вважаємо за необхідне уточнити відмінності власної позиції. Так, В. Франчук зосереджується виключно на тих моментах, які стосуються

виникнення, поширення та впливу загроз, коли ми ставимо собі за мету розроблення технології, яка б враховувала можливість реагування на виклики, ризики та раніше неіснуючі можливості. Тобто, актуальним є розгляд безпекової діяльності через призму ключових механізмів, що визначив В. Франчук, але пропонується змінити перелік індикаторів. Вважаємо, що більшу точність оцінювання можна досягнути заміною якісних критеріїв, тобто таких як «так» чи «ні», на встановлення кількісного виміру за наступною шкалою: «низький» (0,0-0,33), «прийнятний» (0,34-0,66) та «високий» (0,67-1,0). Додаткову точність можна отримати через роботу з експертами стосовно внутрішньогрупових та міжгрупових вагових коефіцієнтів, зважаючи на важливість кожного індикатора та групи. В цілому наша позиція полягає у розвитку підходу В. Франчука, в тому числі в частині специфіки безпекової діяльності торговельних підприємств.

В. Фостяк запропонував «...науково-методичний підхід до оцінювання управління безпековою діяльністю промислових підприємств» [4, с. 98], суть якого полягає в оцінюванні основних складових системи управління, тобто керуючої й керованої підсистем та управлінських рішень. При оцінюванні керуючого впливу враховані як самі умови безпекової діяльності, тобто рівень забезпечення (кадрового, організаційного, технічного), так й спроможність виконувати поставлені завдання. Характеристику керованої підсистеми пропонується давати в ракурсі основних функціональних складових економічної безпеки підприємства, коли управлінського впливу через встановлені засади розроблення й виконання управлінських рішень. Сформований В. Фостяком підхід дозволяє визначити групові показники, але не передбачає узагальнення, тобто можливості розрахунку інтегрального показника, що певним чином ускладнює застосування такого підходу в частині розроблення програми покращення безпекової діяльності. Попри цей момент, вважаємо, що цікавою є здійснена структуризація, тобто виділення ключових складових, яка забезпечує уточнення окремих моментів, які уможливають деталізацію характеру процесів й впливу факторів другого порядку пріоритетності, важливість яких зростає саме в ході розгляду варіантів ліквідації слабких та посилення сильних сторін безпекової діяльності певного підприємства. Наша позиція відмінна не лише можливістю розрахунку інтегрального показника, але й параметрами структуризації через необхідність оцінювання результативності безпекової діяльності у розрізі таких трьох складових (рис. 1).

Ключова відмінність авторського підходу полягає в тому, що йдеться про комплексний розгляд усіх аспектів безпекової діяльності. Кожна із складових відображає окремий важливий момент,

Рис. 1. Базові засади оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства

Джерело: сформовано автором

але водночас і частково формує уявлення про інші компоненти, тим самим забезпечуючи можливість перевірки достовірності здійсненої оцінки.

Метою цього дослідження є розроблення технології оцінювання, яка повинна включати засади визначення певної кількості індикаторів, але є більш складним й організованим процесом для широкого практичного застосування. Відтак коротко уточнимо зміст самого поняття «технологія», під яким сьогодні в більшості розуміють чітку встановлену послідовність виконання певних операцій над предметами праці за допомогою засобів праці з метою отримання продукту, який задовольняє потреби споживачів. Таке інтерпретування технології пов'язано із нарощуванням обсягів матеріального виробництва за рахунок уніфікації параметрів необхідних для життя кожної людини виробів. Уникаючи розгляд різних підходів, які сформовані дослідниками стосовно суті зазначеного поняття, вважаємо за доцільне прийняти за основу таке, що міститься в актуальній законодавчій базі, зокрема Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», де технологія визначена як «... результат інтелектуальної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг» [3]. В нашому випадку технологія оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства являє собою поєднання знань (в т.ч. методів, інструментів, прийомів, принципів), досвіду, організаційних, технічних та інших рішень про умови, засади та послідовність здійснення операцій, виконання яких дозволяє отримати цілісне бачення перебігу безпекових процесів й активності суб'єктів безпеки у виконанні визначених завдань. В графічному вигляді така технологія подана на рис. 2.

Розроблена технологія пройшла апробацію стосовно шести торговельних підприємств. Формування групи таких підприємств проведено

із дотриманням наступних важливих умов: більшість об'єктів оцінювання водночас здійснюють оптову й роздрібну торгівлю; в ракурсі спеціалізації домінує «неспеціалізована торгівля», але для з'ясування можливих відмінностей під тиском COVID-19 та військової агресії Російської Федерації до групи включено також підприємства, що займаються торгівлею харчовими продуктами (ПП «Троянда Захід», ПрАТ «ТДМ») та меблями (ПрАТ ОРТПФ «Закарпатмеблі»), тобто товарами першої необхідності та можливого відкладеного попиту; усі суб'єкти продовжували, хоча з різною інтенсивністю, торговельну діяльність у 2021–2023 рр.; наявне врахування географічних особливостей через активність в різних регіонах країни.

Обмежений формат подання результатів не дозволяє представити проміжні розрахунки, зокрема групових показників, а лише подати дані щодо рівня й динаміки інтегрального показника (рис. 3).

Здійснене порівняння величини й динаміки інтегрального показника дало змогу зробити кілька наступних узагальнень:

- у 2023 р. відносно 2021-ого стосовно усіх підприємств фіксується зниження, але має місце як часткове відновлення після 2022-го (ПП «Троянда Захід» та ПрАТ «Запоріжоптторг») так відсутність поступу (інші підприємства);

- у відповідності до застосовуваної шкали, у 2023-му результативність безпекової діяльності ПП «Троянда Захід», ПрАТ «Запоріжоптторг» та ПрАТ ОРТПФ «Закарпатмеблі» була «прийнятною», інших підприємств – «низькою» без очікувань позитивних змін в короткостроковій перспективі.

Окрім зміни інтегрального показника цікавими є рівень й динаміка групових показників. Так, у 2022 р. існуючі механізми безпекової діяльності не забезпечили підтримання необхідного рівня безпеки, оскільки в протоколи їх реалізації не були закладені параметри такого суттєвого впливу військових дій із відповідними радикальними змінами загалом безпекової ситуації. Вірні висновки були

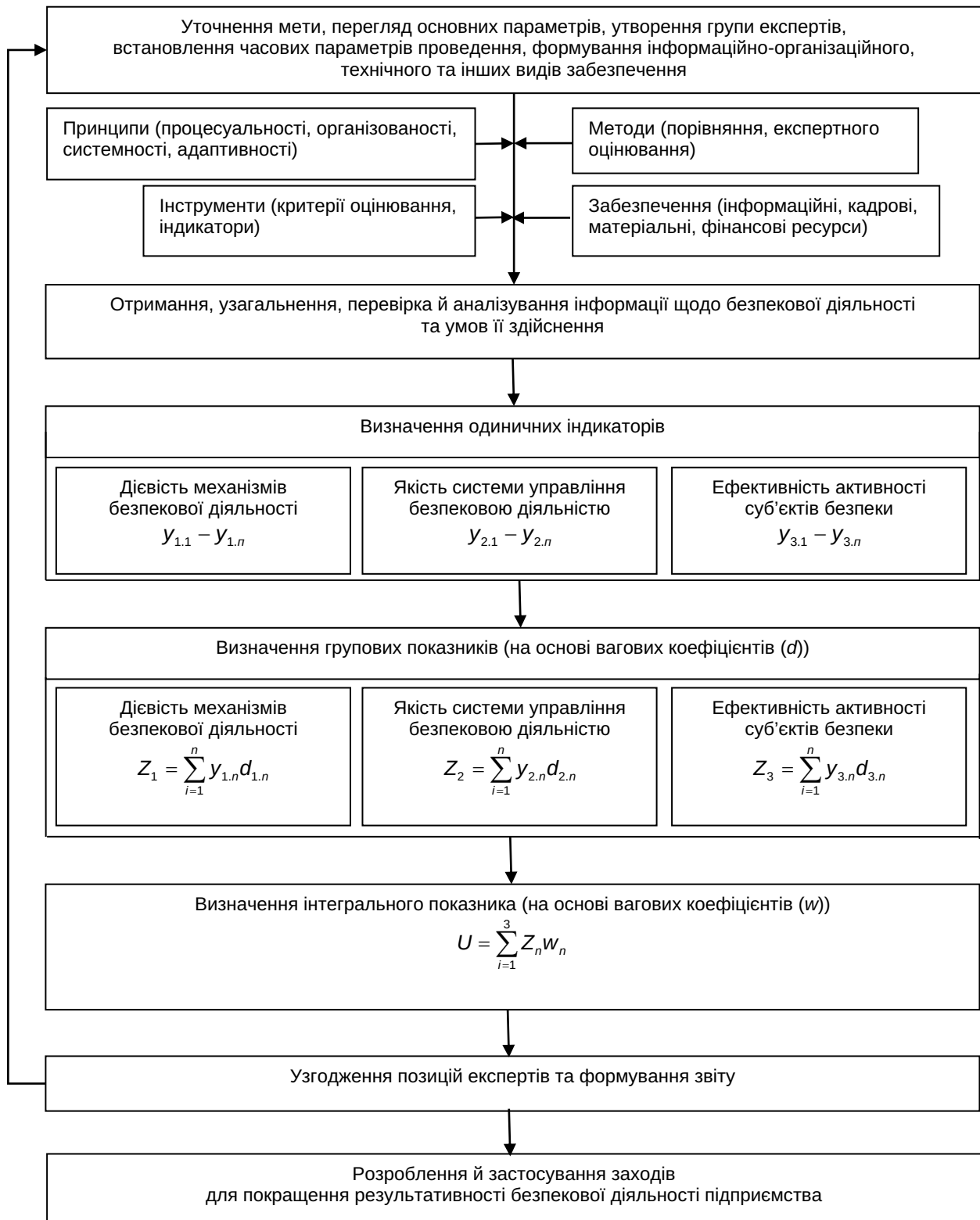

Рис. 2. Технологія оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства

Джерело: сформовано автором

зроблені лише частиною підприємств, в умовах яких адаптовано механізми безпекової діяльності, тобто першочергово інформаційно-виявляючі та попереджувально-профілактичні, коли інші залишаються пасивними й зосереджуються виключно

на ліквідації результатів впливу поточних загроз. Порівняння величини й динаміки групових показників, тобто дієвості безпекових механізмів та якості системи управління безпековою діяльністю, дає змогу зробити висновок, що негативні зміни

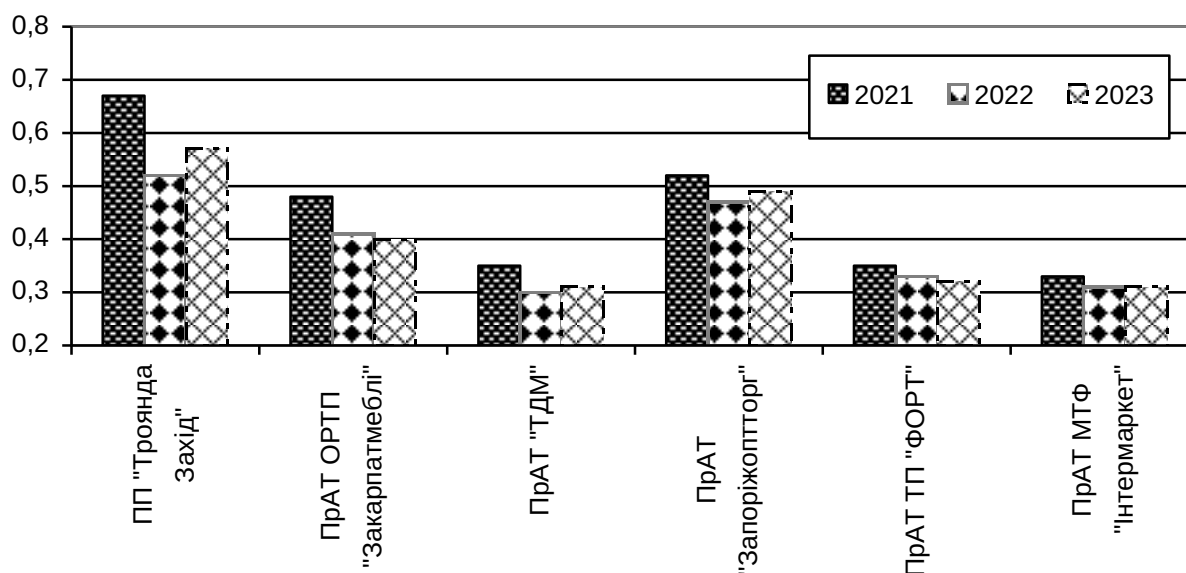

Рис. 3. Результати розрахунку інтегральних показників результативності безпекової діяльності торговельних підприємств

Джерело: розраховано автором

також мали місце, але сам рівень був дещо відмінний. Механізми не були достатньо дієвими, відтак безпекова діяльність реалізовувалася на інстинктивному рівні і за рахунок раніше набутого досвіду суб'єктами безпеки. Для прикладу, питання запобігання крадіжок в торговельному залі чітко випісані в протоколі і складають основу застосування кожного з механізмів, але питання дій при повітряній тривозі, організації укриття й забезпечення відповідними медичними й іншими засобами, як й інші нагальні питання, вирішувалося оперативно. Серед розрахованих первинних індикаторів особливої уваги потребує такий як «коефіцієнт кількісно і якісної комплектації». Стосовно усіх розглянутих підприємств його рівень зазнав суттєвого зниження, що можна вважати результатом мобілізації, виїздом за межі країни та переїздом в більш безпечні регіони країни фахівців, що виконували завдання стосовно безпекової діяльності.

Висновки з проведеного дослідження.

На протипагу раніше існуючим уявленням, що були втілені у розроблені внутрішні положення й інструкції щодо чіткого виконання визначеного переліку дій у певній ситуації, яка характеризувалася порушенням рівня безпеки, поточна висока динаміка середовища функціонування вимагає переосмислення характеру активності суб'єктів безпеки. Оперативне застосування нетипових підходів для виконання поставлених завдань можлива за відповідного інформаційного забезпечення, яке повинно комплексно характеризувати безпекову діяльність та умови її здійснення. Розроблена технологія містить чіткий алгоритм дій щодо оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства. Три

складові передбачають розрахунок широкого переліку первинних індикаторів із наступним об'єднанням у групові показники та визначення інтегрального показника, чому сприяють вагові коефіцієнти, які максимально враховують специфіку торгівлі й забезпечення безпеки в умовах відповідного суб'єкта господарської діяльності. Апробація технології в умовах шести торговельних підприємств дала змогу сформулювати уявлення про рівень результативності безпекової діяльності і отримати необхідну інформаційну основу для розвитку безпекознавства, зокрема в частині покращення готовності до функціонування в гіпердинамічному просторі. Подальші наукові розвідки доцільно проводити стосовно розроблення механізму трансформації системи управління безпековою діяльністю торговельних підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Копитко М.І., Ільків Ю.І. Управління безпековою діяльністю інноваційно-активних підприємств. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 162–172.
2. Мельник С.І., Равлінко З.П., Дуфенюк О.М. Засади створення зовнішнього інформаційного поля безпекової діяльності торговельних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2866/2790> (дата звернення: 12.04.2024).
3. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text> (дата звернення: 10.04.2024).
4. Фостяк В.І. Концепція управління безпековою діяльністю підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 4 (66). С. 97–103.

5. Франчук В.І. Теорія безпеки соціальних систем. Львів; Одеса : Фенікс, 2020. 224 с.

6. Штангрет А.М., Шляхетко В. В. Інтелектуалізація управління безпековою діяльністю підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2021. № 67. С. 54–59.

REFERENCES:

1. Kopytko M.I., Iljkiv Ju.I. (2020) Upravlinnja bezpekovoju dijajlnistju innovacijno-aktyvnykh pidpryjemstv [Management of safety activities of innovative and active enterprises]. *Socialjno-pravovi studijin – Social and legal studies*, vol. 3 (9), pp. 162–172.

2. Meljnyk S.I., Ravlinko Z.P., Dufenjuk O.M. (2023) Zasady stvorennja zovnishnjogho informacijnogho polja bezpekovoju dijajlnosti torghoveljnykh pidpryjemstv [Principles of creating an external information field of security activities of trade enterprises]. *Ekonomika ta suspiljstvo – Economy and society*, vol. 55. Available

at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2866/2790> (accessed 12 April 2024).

3. Law of Ukraine on state regulation of activities in the field of technology transfer №143 (2006, September 14). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text> (accessed 10 April 2024).

4. Fostjak V.I. (2018) Konceptija upravlinnja bezpekovoju dijajlnistju pidpryjemstv [The concept of managing security activities of enterprises]. *Problemy systemnogho pidkhodu v ekonomici – Problems of the systemic approach in economics*, vol. 4 (66), pp. 97–103.

5. Franchuk V.I. (2020) *Teorija bezpeky socialjnykh system* [Theory of security of social systems]. Ljviv; Odesa : Feniks. (in Ukrainian)

6. Shtanghret A.M., Shljakhetko V.V. (2021) Intelktualizacija upravlinnja bezpekovoju dijajlnistju pidpryjemstva [Intellectualization of management of security activities of the enterprise]. *Prychornomorsjki ekonomichni studiji – Black Sea Economic Studies*, vol. 67, pp. 54–59.